

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL
PRESCHOOL EDUCATION
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ**

UOT 373.2

Şərafət Aram qızı Baxışova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Məktəbəqədər təhsilin pedaqogikası kafedrasının dosenti,
pedaqogika elmləri doktoru
<https://orcid=0000-0002-7848-2068>
E-mail: sharafat_baxishova1960@mail.ru
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(2\).51-56](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(2).51-56)*

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİLDƏ YARADICI ŞƏXSİYYƏT FORMALAŞDIRMAQ
DÖVRÜN TƏLƏBİDİR**

Sharafat Aram Bakhishova

*associate professor of the department of Preschool education pedagogy
of the Azerbaijan State Pedagogical University,
doctor of pedagogical sciences*

**FORMING A CREATIVE PERSONALITY IN PRESCHOOL EDUCATION IS THE
DEMAND OF THE TIMES**

Шарафат Арам гызы Бахышева

*доцент кафедры Педагогике дошкольного образования Азербайджанского Государственного
Педагогического Университета, доктор педагогических наук*

**ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ
– ЭТО ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ**

Xülasə. Məktəbəqədər təhsildə yaradıcı şəxsiyyətin formalaşması oyun, vizual fəaliyyətlər vasitəsilə təxəyyül, təşəbbüs və qeyri-ənənəvi təfəkkürün inkişafı üçün məqsədyönlü bir prosesdir. Təhsilin yaradıcı şəxsiyyət formalaşdırmaq missiyası onun humanist xarakterini meydana çıxarır, yeni məzmunun müəyyən-ləşdirilməsində nəzərə alınır.

Məktəbəqədər təhsildə yaradıcı şəxsiyyət formalaşdırmaq üçün fərdin maraqlarına, qabiliyyətlərinə yönələn, sosial-emosional inkişafı dəstəkləyən şəxsiyyətyönlü yanaşma vacibdir; bu, onların unikal potensialını açmaq, problem həll etmə bacarıqlarını və özünü ifadə etmələrini təşviq etmək məqsədi güdür, bunun üçün də dəstəkləyici, inkişafetdirici mühitin yaradılması əsas şərtidir.

Açar sözlər: *Yaradıcı şəxsiyyət, inkişafetdirici mühit, təşəbbüs göstərmə, yaradıcı təfəkkürün inkişafı, şəxsiyyətyönlü yanaşma, sosial-emosional inkişaf*

Abstract. The formation of a creative personality in preschool education is a purposeful process of developing imagination, initiative and non-standard thinking through games and visual activity. The mission of education for the formation of a creative personality reveals its humanistic character and is taken into account when determining the new content.

In order to form a creative personality in preschool education, a personality-oriented approach that focuses on the interests and abilities of the individual and supports social-emotional development is important; this aims to unlock their unique potential, encourage problem-solving skills and self-expression, and for this, creating a supportive, developmental environment is a key condition.

Keywords: *Creative personality, developmental environment, initiative, development of creative thinking, personality-oriented approach, social-emotional development*

Аннотация. Формирование творческой личности в дошкольном образовании – это целенаправленный процесс развития воображения, инициативы и нестандартного мышления посредством игр и визуальной деятельности. Миссия образования по формированию творческой личности раскрывает свой гуманистический характер и учитывается при определении нового содержания.

Для формирования творческой личности в дошкольном образовании важен личностно-ориентированный подход, который фокусируется на интересах и способностях каждого ребенка и поддерживает его социально-эмоциональное развитие. Оно направлено на раскрытие его уникального потенциала, развитие навыков решения проблем и самовыражения, а для этого ключевым условием является создание благоприятной, развивающей среды.

Ключевые слова: творческая личность, благоприятная среда развития, инициативность, развитие творческого мышления, личностно-ориентированный подход, социально-эмоциональное развитие

Giriş

Şəxsiyyətin həyatı boyu inkişafını tənzimləyən təhsil müxtəlif mərhələ və səviyyələrdə onun dəyərlərə yiyələnməsinə bir məqsəd kimi həyata keçirir. İnsanın öyrənməsinə, inkişafına və mədəniyyətlərə sahib olmasına şərait yaradır. Müasir dünyanın təhsil paradigmasında daha aydın görünən xüsusiyyətlər diqqəti cəlb edir. Onlardan birincisi şəxsiyyətin formalaşması problemidir. Başqa sözlə, şəxsiyyətin formalaşması təhsilin ana xəttidir. Bütün digər fəaliyyətlər bu xətdə birləşərək ümumi məqsədin reallaşdırılmasına təkan verir. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda [1] qeyd olunduğu kimi, “yaradıcı şəxsiyyət və vətəndaş formalaşdırmaq” zəruri tələblərdən biridir. Bu həm təhsilin məzmununu, həm də təşkili üçün əsas meyarlardandır.

Təhsilin yeniləşməsi məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tərbiyəçi-müəllimlərindən bu sistemdə baş verən innovativ dəyişikliklərin tendensiyalarını (cərəyanlarını) bilməsini tələb edir. Tərbiyəçi-müəllim pedaqoji prosesdə həlledici qüvvə kimi çıxış edir. Şəxsiyyətin ahəngdar inkişafı vəzifəsi, ilk növbədə, tərbiyəçi-müəllimin üzərinə düşür. Tərbiyəçi-müəllim, təlim verən insan bu inkişaf prosesində insanın tamlığını, bütövlüyünü yüksək əqli, əxlaqi, mənəvi keyfiyyətlər daşıyıcısı olmasını həyata keçirir. İnsanın kamillik keyfiyyəti gözəl düşüncəyə, gözəl sözə, əmələ malik olması ilə dəyərləndirilir [6, s. 46].

Təlimin inkişafetdirici məqsədi psixoloji aspekti reallaşdırır və uşaqların fəaliyyət prosesində qazandıqları təcrübəni mənimsəmə yolu ilə həyata keçirir ki, bu da tərbiyəçi-müəllimin istiqamətverici rolu ilə, uşaqların birgə fəaliyyəti zamanı özünü büruzə verir.

Təhsilalanlarda öyrənməyə həvəs və ma-

raq oyatmaq, onları motivasiya etmək müasir dövrdə xüsusilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Başlıca məsələ bunu necə və hansı yollarla və hansı formada təşkil etməkdir ki, bu da müəllimin pedaqoji ustalığı məharətindən çox asılıdır. Görkəmli Ukrayna pedaqoqu V.A. Suxomlinski bu münasibətlə yazır: “Biliklərə həvəs qığılıcı dərslərdə oyadılmalıdır: yeniyetmənin qəlbində bu qığılıcımla alov yandırmaq müəllimin mədəniyyətindən asılıdır” [7, s. 18].

Uşağın bütöv bir şəxsiyyət kimi inkişafına istiqamətlənmiş şəxsiyyətyönlü təhsilin mühüm əlamətləri onu ənənəvi təhsildən fərqləndirir. Bunlar müasir məktəbəqədər təhsil sisteminin paradigmasında öz ifadəsini tapır. Məktəbəqədər təhsilin əsas paradigmasını aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür:

- uşaqların təlim-tərbiyə prosesinin mərkəzinə gətirilməsi;
- məktəbəqədər təhsilin məzmununun yenidən qurulmasında uşaq təbiətinin bütövlüyünün nəzərə alınması;
- məzmunun inkişafetdirici olması;
- integrativliyin gözlənilməsi;
- uşağa təməl anlayışlar, qanunauyğunluqlar və prinsiplərin öyrədilməsi;
- biliklərin səthi deyil, dərin və uzunmüddətli şəkildə mənimsədilməsi;
- “nəyi bilməliyik?” sualına deyil, “niyə bilməliyik?”, “bu bilik nə üçün lazımdır?” və “onu necə tətbiq edirik?” kimi suallarını uşaqların cavablandırılması təmin edilməlidir.

Bu gün yaradıcı şəxsiyyətlərin inkişafı pedaqoji nəzəriyyə və praktikanın ən mühüm vəzifələrindən biridir. Bu vəzifə məktəbəqədər yaş dövründən başlamalıdır, çünki bu yaşda uşaqlar özünü ifadə etmə, özünü inkişaf etdirmə, əməkdaşlıq və birgə yaradıcılığa əsaslanan təxəyyül və yaradıcılıq üçün böyük potensiala malikdirlər.

Pedaqoqların fikrincə yaradıcılıq zehni fəaliyyətin, müstəqilliyin, yeni və orijinal bir şey yaratmaq bacarığının ən yüksək formasıdır. Yaradıcılığın miqyası müxtəlif ola bilər, lakin bütün hallarda yeni nə işə yaranır və kəşf edilir.

H. Qardner göstərir ki, ilk növbədə şagirdlərin öyrənmə özəlliklərini müəyyən etmək, sonra isə buna uyğun fəaliyyət seçərək biliyin ötürülməsi prosesini həyata keçirmək vacibdir. Bu baxımdan intellektin (zəkanın) növlərini və hər növə xas olan xarakterik xüsusiyyətləri bilmək müəllimlər, şagirdlər və ümumiyyətlə, bütün təhsil işçiləri üçün əhəmiyyətli ola bilər. Hətta şagirdlərin öz intellekti haqqında məlumatlı olması özünü tanımağa imkan yaradır və onun metakognitiv bacarıqlarını artırır. Bu da şagirdlərdə sərbəst öyrənmə bacarığını (öyrənməyi öyrənmək konsepsiyası) inkişaf etdirir [8, s. 137]

Hazırda uşaqlar internet və kompüter aləmində böyüyürlər. Müasir informasiya texnologiyaları uşaqların həyatının bir hissəsinə çevrilmişdir. Doğrudan da yeni təlim texnologiyalarının geniş vüsət alması, interaktiv metodlardan istifadəyə marağın artması ümumiyyətlə, məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin məzmununa yeni yanaşmaların tətbiqi eyni zamanda uşaqların mədəni-intellektual səviyyəsinin yüksəlməsinə əhəmiyyətli təsir göstərir.

Məktəbəqədər təhsil sisteminin əsas məqsədi bir tərəfdən şəxsiyyət formalaşdırmaq, digər tərəfdən təhsilalanda, yaradıcı qabiliyyətləri inkişaf etdirməkdir. Bu gün təhsilin məzmununun formalaşdırılmasında nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik bilik və bacarıqların da inkişaf etdirilməsi ön plana keçir. Dövlətin son dövrlərdə təhsilin bünövrəsi sayılan məktəbəqədər təhsil üzrə verdiyi qərarlarda və konseptual sənədlərdə proqramların məzmununun uşaqların həm sağlamlığının qorunmasına və möhkəmləndirilməsinə, həm də intellektual inkişafına istiqamətlənməsi prioritet məsələ kimi irəli sürülür.

“Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda deyildiyi kimi, “...Təməl bacarıqlar uşaqlıq dövrünün ilk illərindən əldə edildiyinə görə uşaqların zehninin erkən yaş dövründən inkişaf etdirilməsi vacibdir. Bu səbəbdən məktəbəqədər təhsilin inkişafı dövlət siyasətində əhəmiyyətli yer tutur”[2].

Kiçikyaşlı uşaqların şəxsiyyətinin ahəngdar inkişafını tədqiqat obyektinə çevirən L.V.

Kuznetsova yazır: “Uşağın ahəngdar inkişafından ötrü ətraf aləmə ahəngdar münasibəti formalaşdırmaq lazımdır” [10, s. 43].

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlar təbiətlə və ətraf aləmlə tanışlıq məşğələlərində təbiət və onun mühafizəsi haqqında ilkin təsəvvürlərə yiyələnir, onlarda təbiətə məhəbbət, onu qorumağın vacibliyi fikri aşılır. Təbiət üzərində müşahidələr uşaqların biliklərini, dünyagörüşünü, zövqünü inkişaf etdirməyə kömək göstərir. Uşaqlar ətraf aləmlə tanışlıq üzrə məşğələlərdə təbiətlə və ictimai həyatla tanış olurlar. Bu prosesdə uşaqlarda təbiətə qayğıkeş münasibət, təbiəti qorumaq, insan həyatında təbiətin çoxcəhətli rolu haqqında təsəvvür yaranır, onlar təbiətə aid olan zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnirdər. Təbiət uşaqlara qayğıkeşlik, bərc və məsuliyyət hissi aşılayır [5, s. 248].

Təbiətin estetik təsir gücündən, doğma diyərə məhəbbət tərbiyə etmək üçün onun əhəmiyyətindən bəhs edən böyük rus pedaqoqu K.D. Uşinskinin fikrincə, gənc ruhun tərəqqisində gözəl mənzərənin tərbiyəvi təsiri çox böyük olduğu üçün müəllimin təsiri ona heç bir vaxt rəqib deyil [3, s. 86].

Uşaq yaradıcılığının mahiyyətini öyrənən A.N. Leontyev qeyd edir ki, yaradıcılıq şəxsiyyətin inkişafının vacib göstəricilərindən biridir, təxəyyül isə yaradıcı fəaliyyətin əsasıdır.

Yaradıcı təfəkkür aşağıdakı qabiliyyətləri xarakterizə edir:

- əvvəllər heç kimin əldə etmədiyi nəticələrin əldə edilməsi;
- arzu olunan nəticəni əldə etmək üçün situasiyada əvvəlcədən bilməyərəkdən müxtəlif yollardan istifadə etmək imkanının olması;
- nəticənin əldə edilməsi üçün üsulların müxtəlifliyi;
- bu cür vəzifələrin həll edilməsi üçün kifayət qədər təcrübənin olmaması;
- başqasının müdaxiləsi olmadan müstəqil fəaliyyət göstərməyin zəruriliyi [12, s. 85].

Yaradıcılıq uşaq inkişafının daimi yoldaşdır fikrini irəli sürən L.S. Vıqotski, N.A. Bernştein, V.P. Zinçenko və A.V. Zaporjets öz tədqiqatlarında göstərilər ki, rəssamın yaradıcılığı hissələrinin dərinliyi ilə stimullaşdırılır. Təsəvvür insan təcrübəsindən alınan elementlərdən qurulur, buna görə də uşaqların təsəvvürləri böyüklərdən daha zəifdir.

Digər tərəfdən, təcrübənin olmaması reproduktiv təsvirləri stimullaşdıran şüurun məhdudluqlarını aradan qaldırır. Təsəvvür insanın həyatı boyu inkişaf edir, lakin məktəbəqədər yaşın sonunda o səviyyəyə çatır ki, uşaq başqaları üçün başa düşülən bir şeyi təsvir etməyə hazır olur və onu bacarır.

Tədqiqatlarında uşaq yaradıcılığının müxtəlif növlərini təhlil edən N.N. Poddyakov belə nəticəyə gəlir ki, məktəbəqədər yaşda yaradıcılığın özəyi məhz uşağın təbii marağı, fəallığı, yeni bilik və təcrübənin yaradıcı transformasiyasını təzahür etdirən axtarış fəaliyyətidir. Yaradıcılıq bədii fəaliyyətin bütün mərhələlərində özünü göstərir. Bədii fəaliyyət, ilk növbədə, uşaqların müstəqil işinə və innovativ həll yollarının axtarışına yönəlmiş vəzifələrin həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir [11, s. 76].

Dünyanı kəşf etməyin bir yolu rəsm çəkməkdir. Məktəbəqədər dövrdə uşaqlar həyatda, onları əhatə edən ətraf aləmdə gördükləri müxtəlif əşyaların rəsmini çəkməyə çox böyük maraq göstərir və onlar ətraf mühitdə baş verən hadisələri, onları əhatə edən əşyaları, müşahidə etdikləri gerçəkliyi öz rəsmlərində əks etdirməyə çalışırlar. Uşaqların çəkdiyi rəsmlər onların ətraf aləmi necə qavradığını, hadisə və obyektləri hansı şəkildə dərk etdiyini göstərən mühüm göstəricidir.

Müşahidələrimiz göstərir ki, kiçikyaşlı uşaqlar ətraf mühitdə olan hər bir obyektə maraq göstərir, onlara toxunmağa çalışırlar. Bu isə onların yüksək hərəkət aktivliyi və idrak maraqları ilə bağlıdır. Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqların hərəkət aktivliyi onların psixi və idrak inkişafının əsas göstəricilərindən biridir. Bu yaş mərhələsində uşaqlar ətraf mühiti əsasən hərəkət və toxunma vasitəsilə dərk edirlər, lakin məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların hərəkət və sərbəst təsviri fəaliyyətə olan təbii ehtiyacları hər zaman lazımi səviyyədə nəzərə alınmır. Bu isə uşaqların yaradıcı potensialının tam reallaşmasına mane olur.

J. Piagenin sensor-motor inkişaf nəzəriyyəsinə görə, uşağın idrak fəaliyyəti ilkin mərhələdə məhz hərəkət və hissi təcrübələr üzərində formalaşır. Uşaqlar əllərinin hərəkəti ilə müxtəlif izlər yaratmağa, barmaqla toxunaraq nöqtələr qoymağa, xətlər çəkməyə və ovuc izləri vasitəsilə böyük ölçülü təsvirlər formalaşdırmağa meyillidirlər. Bu fəaliyyətlər uşaqların incə mo-

tor bacarıqlarının, məkan təsəvvürlərinin və yaradıcı təxəyyülünün inkişafına mühüm təsir göstərir. İdrak fəaliyyətinin inkişafı təkcə uşaqda onu əhatə edən əşya və hadisələr barəsində biliklərin həcmindən ibarət deyildir. Burada uşağın dərk etməsi mühüm rol oynayır. Uşaq inkişaf etdikcə biliklər getdikcə daha çox müntəzəm, sistemli və əsaslandırılmış xarakter daşıyır [6, s. 204].

Tabaşir, karandaş və digər sadə təsviri vasitələr uşaqlar üçün yaradıcı ifadənin əlçatan forması olmaqla, onların özünüifadə imkanlarını genişləndirir və estetik qavrayışın formalaşmasına şərait yaradır.

Uşaqların tabaşir, kömür, karandaş və digər sadə vasitələrlə şəkil çəkməyə çalışması onların təbii yaradıcılıq inkişaf prosesinin ən vacib mərhələlərindən biridir. Uşaqlar bu materiallardan istifadə edərkən onların xüsusiyyətlərini də özü üçün kəşf edir:

- Taaşir – yumşaq olur, izləri iri olur.
- Kömür – tünd iz buraxır, asan yayılır.
- Karandaş – daha sərt, xətti nazikdir və s.
- Uşaq bu materialların fərqlərini təcrübədə görürək öyrənir.

Bu davranışın pedaqoji baxımdan bir neçə mühüm məqamı var:

1. Uşaq əlinin, barmaqlarının və gözünün koordinasiyasını idarə etməyi öyrənir. Bu isə yazı fəaliyyətinə hazırlığın əsasını qoyur.

2. Bu yaşda uşaq üçün şəkil çəkmək özünüifadə etmək üçün bir vasitədir. O, gördüyünü, hiss etdiyini, xəyalında canlandırtdığını, düşündüyünü müxtəlif materiallarla əks etdirməyə çalışır və öz hisslərini, yaşantılarını, təsəvvürlərini paylaşırlar. Bu sosial- emosional inkişaf üçün çox vacibdir.

3. Uşaq üçün sadə bir xətt “ev”, “günəş”, “ana” ola bilər. Uşaq bu zaman artıq müxtəlif simvollarla düşünməyi öyrənir ki, bu da məktəbə hazırlıq mərhələsində çox vacibdir.

Rəsm uşağın bir şəxsiyyət kimi ümumi inkişafına təsir edir, onları azad edir, estetik zövqünü formalaşdırır və yaradıcılıq qabiliyyətini artırır.

Pablo Pikassonun fikrincə, “Hər uşaq rəssamdır. Çətinlik uşaqlıqdan sonra rəssam qalmaqdadır”.

Müxtəlif rəsm üsulları və qeyri-adi bədii üsullar uşaqlarda orijinal ideyaları ilhamlandırır və onların təxəyyülünü inkişaf etdirir. Bu zaman sərt təlimatlardan və ya ciddi nəzarətdən istifadə

etmək olmaz, əksinə uşağa yaradıcılıq azadlığı vermək lazımdır. Qeyri-ənənəvi bədii rəsm üsullarından istifadə və tətbiqi yolu ilə uşaqların bədii yaradıcılığa marağını artırmaq mümkündür. Bu baxımdan uşaqların tükənməz yaradıcılıq potensialının üzə çıxarılması üçün onları müşahidə etmək və yaxından tanımaq mütləqdir.

İşin metodologiyası elə qurulmalıdır ki, bədii və uşaqların vizual fəaliyyəti vasitəsilə uşaqlarda müstəqillik kimi keyfiyyətlər formalaşsın, təşəbbüs, yaradıcı fəaliyyət, bədii və yaradıcı fəaliyyətin müxtəlif növ və formalarında özünü həyata keçirməyə imkan verən, kompleksləri və məhdudluqları azaldır.

Uşaqlar tədqiqat aparmağı sevirlər. Tədqiqatçılıq bacarığı uşaqların intellektual və yaradıcı potensialının inkişafında ən mühüm amillərdən biridir. Tədqiqat fəaliyyəti nə qədər müxtəlif və orijinal olarsa, son nəticədə yeni nəticə əldə etmək şansı bir o qədər çox olar və orijinalıq yaradıcılığın əlamətidir [9, s. 113].

Yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafı fərdi fərqliliklərə görə bütün uşaqlar üçün eyni olmaya bilər. Ancaq hər bir uşaq, inam və anlayışa əsaslanan dəstəkləyici mühitə sahib olmaq şərti ilə parlaq və istedadlı şəkildə yaratmağa qadirdir.

TRİZ – həm uşaqlara, həm də böyüklərə hər hansı çətin vəziyyətdə “başqa cür düşünməyi öyrədən” yaradıcı düşüncə metodudur. Bu metodun məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə prosesində tətbiqi müasir pedaqogikanın innovativ və səmərəli yanaşmalarından biri hesab olunur.

Uşaqların yaradıcı potensialının inkişafında TRİZ elementlərinin və yaradıcı tapşırıqların tətbiqi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. TRİZ elementlərinin yaradıcı tapşırıqlarla birlikdə istifadə olunması uşaqların yaradıcı potensialını üzə çıxarmağa kömək edir və sərbəst fikrini ifadə edən, kreativ düşüncəyə malik olan, situasiyalara yenilikçi yanaşa bilən şəxsiyyət kimi formalaşmasına səbəb olur.

TRİZ metodologiyası uşaqlarda qeyri-standart düşüncə, problemin mahiyyətinə nüfuz etmə, müxtəlif həll yolları yaratma və müstəqil qərar vermə kimi bacarıqları inkişaf etdirir. TRİZ-in əsas prinsipləri-ziddiyyətlərin aşkara çıxarılması, məkan və zaman resurslarının düzgün qiymətləndirilməsi, təsəvvürün fəallaşdırılması və obyektlər arasında əlaqələrin modelləşdirilməsi-məktəbəqədər yaş dövrü üçün xüsusilə

uyğundur.

Bu yanaşmanın uşaqlar üçün dəyəri bir neçə istiqamətdə özünü göstərir:

1. Uşaqlarda yaradıcı təfəkkürün formalaşmasına xidmət edir.

2. Uşağın problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir.

3. Uşaqlarda təsəvvürün dərinləşməsinə və təxəyyülün güclənməsinə imkan yaradır.

4. Uşaqlarda müşahidəçilik, fərziyyə qurmaq, nəticə çıxarmaq, tədqiqatçılıq bacarığı inkişaf edir və bu isə sonrakı tədris mərhələlərində elmi təfəkkürün formalaşması üçün əsas baza rolunu oynayır.

Ümumiyyətlə, çoxvariantlı tapşırıqların müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi uşaqlarda “bacarıram” fikrini daha da gücləndirir, özünəinamı artırır və öyrənməyə pozitiv münasibət formalaşdırır.

XVIII əsrin görkəmli fransız filosofu və yazıçısı Deni Didro deyirdi ki, “rəsm etməyin əhəmiyyətini savad öyrətmək qədər vacib səviyyəyə qaldıra bilən ölkə incəsənətin bütün növləri üzrə əksər məmləkətləri ötüb keçə bilər” (4, s.7).

Bu fikirlərdə də insanın, o cümlədən uşaq və yeniyetmələrin, məktəblilərin mənəvi zənginliyində incəsənətin çox böyük rol oynaması həyat fəlsəfəsi, təhlil və ümumləşdirmələr əsasında nəzərə çatdırılır. Heç şübhəsiz, elmi-nəzəri mahiyyəti ilə diqqəti cəlb edən bu fikirlər eyni zamanda bədii-estetik tərbiyə problemləri ilə məşğul olan mütəxəssislər, o cümlədən tərbiyəçi-müəllimlər üçün də əhəmiyyətlidir.

Nəticə. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların yaradıcılıq potensialının ümumi xarakteristikası tədqiqat və axtarış fəaliyyəti formasında, habelə uşağın müstəqil yaradıcı fəaliyyətə hazırlığı və bacarığında özünü göstərən idrak ehtiyaclarıdır. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların hərəkət fəaliyyəti onların idrak, estetik və yaradıcı inkişafında mühüm rol oynayır. Uşaqlar ətraf aləmi əsasən sensor-motor təcrübə vasitəsilə dərk edir, toxunma və hərəkət yolu ilə əşyaların xüsusiyyətlərini mənimsəyirlər. Barmaqla toxunma, xətlər və izlər yaratma kimi təsviri fəaliyyətlər uşaqların incə motor bacarıqlarının, məkan təsəvvürlərinin və yaradıcı təxəyyülünün formalaşmasına şərait yaradır. Bu baxımdan məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların sərbəst hərəkət və yaradıcı fəaliyyət imkanlarının artırılması məqsəddə uyğun hesab edilir.

Problemnin aktuallığı. Qlobal dəyişikliklər, innovativ təlim texnologiyalarının genişlənməsi və müasir uşağın inkişaf ehtiyacları məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yaradıcı şəxsiyyətin formalaşdırılması məsələsini həm nəzəri, həm də praktik baxımdan xüsusi aktuallığa malik edir. Müasir təhsil sistemində yaradıcı, müstəqil düşünən və estetik zövqə malik şəxsiyyətin formalaşdırılması prioritet istiqamətlərdən biri hesab olunur.

Problemnin elmi yeniliyi. Uşaqların yaradıcı potensialının inkişafında TRİZ elementlərinin və yaradıcı

tapşırıqların tətbiqi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. TRİZ elementlərinin yaradıcı tapşırıqlarla birlikdə istifadə olunması uşaqların yaradıcı potensialını üzə çıxarmağa kömək edir və sərbəst fikrini ifadə edən, kreativ düşüncəyə malik olan, situasiyalara yenilikçi yanaşa bilən şəxsiyyət kimi formalaşmasına səbəb olur.

Problemnin praktik əhəmiyyəti. Problemnin məzmunundan, orada yer alan fikirlərdən pedaqoji ali məktəblərin tələbələri, habelə məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan mütəxəssislər faydalana bilər.

Ədəbiyyat

1. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 19 iyun, 2009-cu il //Təhsil xəbərləri. – 2009 -cu il, №6, –s.12-57.
2. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. //Azərbaycan müəllimi. –2013, 25 oktyabr.
3. K.D. Uşinski, Seçilmiş pedaqoji əsərləri. – Bakı: Azərənəşr, – 1953. –113 s.
4. Həbibov N.D. Rəssamlıqdan söhbət. Uşaqgəncnəşr, – Bakı: 1961. – 109 s.
5. Baxışova Ş.A. Təbiət bizim və uşaqlarımızın gələcəyidir // –Bakı: Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, – 2025. №3, – s.246-251.
6. Baxışova, Ş.A. Məktəbəqədər təhsil: konseptual problemlər. Monoqrafiya / Ş.A. Baxışova. – Bakı: Elm və təhsil, – 2015. – 308 s.
7. İlyasov İ.İ. Müəllim səriştəliliyi şagird şəxsiyyətinin inkişaf etdirilməsinin mühüm amili kimi //– Bakı: Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, – 2024. №2, – s.16-19.
8. İbrahimov, F.N., Abdulrahmanov V.Ə. Analitik və evristik fəaliyyət növlərinin optimal münasibətlərini özündə ehtiva edən təlim sisteminin formalaşdırılması yolları //– Bakı: Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, – 2024. № 5, – s.129-140.
9. Cəmilzadə, S.Ə. Müasir təhsil prosesində uşaqların potensial inkişafından istifadə // : Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, –Bakı: -2016. №1. – s.112-115
10. Кузнецова, Л.В. Гармоническое развитие личности младшего школьника: Книга для учителя / Л.В. Кузнецова. – М.: Просвещение, – 1988, – 224с.
11. Кудрявцев В. Т., Рубцов В. В. Принцип развивающей интриги. К 90-летию Николая Николаевича Поддьякова // Культурно-историческая психология. – 2019.– Т. 15, № 3. – С. 133–134.
12. Леонтьев, А.Н. Проблемы развития психики. Изд-е 4-е. / А.Н. Леонтьев. – М., 1981. – 511 с.

Redaksiyaya daxil olub: 12.02.2026